

Magyar nyelv- és névtörténeti kutatócsoport

Kutatási program

A DE Magyar Nyelvtudományi Tanszéke a magyar nyelv- és névtörténeti kutatások kiemelkedően fontos hazai műhelye, amelynek tevékenysége egyes részterületeken nemzetközi ismertséggel bír. A kutatási program az e téren elért eredményekhez kapcsolódva kíván további kutatásokat folytatni. A munkacsoport három, egymással szoros kapcsolatban lévő irányban fogalmazza meg a kutatási programját.

1. A **korai magyar szórványemlékek** korszerű módszerekkel történő szisztematikus feldolgozása a magyar nyelvtörténeti kutatások egyik legfontosabb feladata. E nyelvemléktípus döntően tulajdonnévi anyagot tartalmaz, amely komplex elemzést igényel, kilépve a szűkebb értelemben vett nyelvtudományi keretek közül. E témakörben digitális adatbázisokon alapuló adatfeltárást végzünk, felhasználva a térinformatika eszközeit is. Az adatbázisban rögzítjük és részben elemezzük 39 régi vármegyének (Abaúj–Pilis) az 1350 előtről fennmaradt összes helynévi adatát. Kiegészítő adatbázisként elkészítjük a régi Magyarország patrocíniumi adatbázisát. Meglévő sorozataink újabb darabjaként kiadjuk a Helynévtörténeti adatok 3. és 4., valamint a Korai magyar helynévszótár 2. kötetét. Elméleti monográfiában dolgozzuk fel a névadás kognitív alapjait, történeti-társadalmi hátterét, monográfiákban mutatjuk be a különböző névfajták (törzsi és népnévi helynevek, képzett nevek) természetét, a nyelvi érintkezés és a névadás problematikáját. Kulcsfontosságú szórványemlékeink (a 11. századból fennmaradt oklevelek, a Tihanyi összeírás) monografikus feltárást is megkezdjük. Az eredményeket a tudományos célú publikációk mellett az oktatást és a tehetséggondozást is szolgáló multimediális adatbázisokban is megjelenítjük.

2. A **magyar kódexek** számítógépes nyelvtörténeti feldolgozása szervesen kapcsolódik az előző kutatási irányhoz: az időben egymást követő két korszak nyelvemlékei kutatás-módszertani tekintetben részben azonos, részben különböző közelítést igényelnek. A XVI. századi kódexirodalom egyik fontos darabja az 1510-ből való Példák könyve, amelynek feldolgozásakor részben a korábbiakban kialakított módszertani elveket és gyakorlati eljárásokat követjük; a kódex szövegének digitális feldolgozását pedig igazítani kívánjuk a mai számítástechnikai kultúrához. A korábban a tanszéken készült digitális adattárak technológiai megújítását, egységes adatbázisban történő megjelenítését is feladatunknak tekintjük.

3. A **társas-kognitív szociolingvisztikai kutatások** a szociolingvisztika keretén belül a nyelvnek mint közösségi meghatározottságú kognitív-biológiai struktúrának a bemutatását tűzik ki célul. Ebből adódóan a vizsgálatnak két egymással összekapcsolódó iránya, egy társas és egy kognitív vonulata van. A nyelv csoportszervező jellegének feltáráshoz legcélszerűbbnek a **szleng vizsgálata** látszik, ez ugyanis az a jelenség, amiben a nyelv közösségi létmódja leginkább tetten érhető. E kutatási irány keretében elkészítjük a magyar argó 1950 előtti időszakra vonatkozó adatbázisát, továbbá a magyar szlengkutatás bibliográfiáját. Megjelentetjük a Szlengkutatás c. sorozat újabb kötetét. A szociolingvisztikai-társasnyelvészeti síkon feltárt nyelvi jegyeknek a nyelv **biológiai-kognitív** szintű értelmezésével is harmonizálnia kell, a kutatás során ezért egy ennek megfelelő ontogenetikus modell alapjainak (mindenekelőtt egy grammatikaelméleti keretnek) a kidolgozására is törekszünk. Az ehhez kapcsolódó elméleti kutatásokról monográfiát jelentetünk meg. E kutatási irány támogatására több adatbázis készülhet, első renden egy a magyar nyelv etimológiai szótárainak módszereit feldolgozó adatbázis.